

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi pakkokeinolain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan pidättämisen ja vangitsemisen edellytyksiä muutettaviksi siten, että rikoksesta epäilty saataisiin pidättää ja oikeudenkäynnin ajaksi vangita paonvaaran, jälkienpeittämisvaaran tai rikosten jatkamisvaaran torjumiseksi, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Tähän asti on edellytetty, että sanottu ankarin rangaistus on enemmän kuin vuosi vankeutta. Matkustuskiellon edellytyksiä ehdotetaan muutettaviksi vastaavasti.

Tuomitun vangitsemista koskevia säännöksiä ehdotetaan täsmennettäväksi ja porrastettaviksi tuomitun rangaistuksen mukaisesti. Keskeisin

muutos olisi, että vähintään kahden vuoden ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitun vangitseminen ei edellyttäisi paon tai rikollisen toiminnan jatkamisen vaaraa.

Jokamiehen kiinniotto-oikeutta ehdotetaan laajennettavaksi koskemaan lievää vahingontekoa.

Henkilönkatsastusta koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettaviksi siten, että verinäytteen saisi ottaa muikin terveydenhuoltohenkilöstöön kuuluva kuin lääkäri.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

YLEISPERUSTELUT

1. Nykytila

Vuoden 1989 alusta voimaan tulleen pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n mukaan rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää ja vangita, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin vuosi vankeutta tai rikos on luvaton käyttö ja epäillyn olojen tai muiden seikkojen perusteella on todennäköistä, että hän:

1) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa (*paonvaara*);

2) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa (*jälkienpeittämisvaara*); taikka

3) jatkaa rikollista toimintaa (*rikosten jatkamisvaara*).

Luvatonta käyttöä koskeva maininta lisättiin lakiin vuonna 1992.

Erityisen törkeästä rikoksesta eli sellaisesta rikoksesta, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta, todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää tai vangita, vaikkei hänen osaltaan olisikaan paonvaaraa, jälkienpeittämisvaaraa tai rikosten jatkamisvaaraa. Rikoksesta säädettyyn rangaistukseen katsomatta saadaan vangita sellainen rikoksesta todennäköisin syin epäilty, joka on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitetaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon. Samoin saadaan rikoksesta todennäköisin syin epäilty rikoksesta säädettyyn rangaistukseen katsomatta pidättää tai vangita, jos on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.

Tuomitun vangitsemisesta säädetään lain 1

luvun 26 §:ssä, että kun vangittu vastaaja tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomioistuimen on 8 §:ssä säädetyn perustein päätettävä, onko hänet pidettävä edelleen vangittuna, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai asiasta toisin määrätään. Lain 1 luvun 8 §:ssä taas säädetään, että rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan 3 §:n 1 momentissa säädetyn edellytyksin vangita, jos se on tarpeen esitutkinnan tai oikeudenkäynnin taikka rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi tai epäillyn rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi.

Pidättämisen ja vangitsemisen sijasta rikoksesta todennäköisin syin epäilty voidaan myös määrätä matkustuskieltoon. Sen edellytykset ovat pääpiirteittäin samat kuin pidättämisen ja vangitsemisen edellytykset, mutta sitä ei voida käyttää jälkienpeittämiskaavan vaan pelkästään paonvaaran tai rikosten jatkamiskaavan torjumiseksi.

Jokamiehen kiinniotto-oikeudesta säädetään lain 1 luvun 1 §:ssä. Säännöksen mukaan jokainen saa ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksenteijän, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta tai rikos on lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö tai lievä petos.

Henkilönlakastuksesta säädetään 5 luvussa. Henkilönlakastuksella tarkoitetaan katsastettavan ruumiin tarkastamista, verinäytteen ottamista tai muuta ruumiiseen kohdistuvaa tutkimusta. Luvun 12 §:n 2 momentin mukaan verinäytettä ei saa ottaa tai muuta lääketieteellistä asiantuntemusta vaativaa tutkimusta suorittaa muu kuin lääkäri.

2. Esityksen lähtökohdat ja keskeiset ehdotukset

2.1. Pidättäminen

Pakkokeinolain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä (HE 14/1985 vp) ehdotettiin, että rikoksesta todennäköisin syin epäilty olisi saatu pidättää, vangita tai määrätä matkustuskieltoon pääsäännön mukaan silloin, kun rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on *vähintään vuosi vankeutta*. Ehdotusta perusteltiin sillä, että rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä joidenkin rikosten rangaistusasteikkojen valinta oli osoittautunut ongelmalliseksi pakkokeinoja koskevien säännösten takia. Tä-

mä johtaa helposti enimmäisrangaistusten keinotekoiseen korottamiseen tarpeellisten pakkokeinojen käyttämisoikeuksien saamiseksi. Pidättämiseen ja vangitsemiseen oikeuttavan rangaistusrajan alentaminen tasan yhteen vuoteen vankeutta olisi helpottanut rangaistusasteikkojen valintaa.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta totesi lakivaliokunnalle antamassaan lausunnossa (PeVL 4/1986 vp), että hallituksen esitykseen sisältyneet ehdotukset pakkokeinojen käyttöön oikeuttavien rangaistusrajojen alentamisesta olisivat merkinneet yleisesti ottaen sitä, että pakkokeinojen käyttämisedellytykset olisivat lieventyneet. Valiokunnan käsityksen mukaan tällainen muutos olisi ollut perusoikeuksien suojan kannalta perusteltavissa vain erityisen painavista syistä, jollaisia hallituksen esityksessä ei kuitenkaan tuotu esille. Lakivaliokunta toisti mietinnössään (LaVM 9/1986 vp) perustuslakivaliokunnan kannan ja esitti pidättämisen, vangitsemisen ja matkustuskieltoon määräämisen edellytykseksi pääsäännön mukaan, että rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on *enemmän kuin vuosi vankeutta*. Tämä tuli myös lain sisällöksi.

Rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäneessä hallituksen esityksessä (HE 66/1988 vp) ehdotettiin luvattoman käytön enimmäisrangaistukseksi yksi vuosi kuukautta vankeutta. Eduskunnan lakivaliokunta kiinnitti mietinnössään (LaVM 6/1990 vp) huomiota siihen, että tämä rangaistusasteikko saattaa eräissä, tosin käytännössä harvinaisissa, tapauksissa osoittautua liian alhaiseksi. Valiokunta katsoi, että rikoslain 28 lukuun olisi otettava näitä tapauksia varten erillinen törkeän luvattoman käytön rangaistussäännös. Ankarimmaksi rangaistukseksi törkeästä luvattomasta käytöstä ehdotettiin kahta vuotta vankeutta.

Valiokunta katsoi myös, että kun lakiin saadaan erillinen törkeän luvattoman käytön rangaistussäännös, luvattomasta käytöstä säädettyksi ankarimmaksi rangaistukseksi riittäisi yksi vuosi vankeutta, joka olisi lievempi kuin varkauden enimmäisrangaistus. Eduskunta hyväksyi valiokunnan kannan ja muutti lakiehdotusta valiokunnan esittämällä tavalla.

Mainitusta lainmuutoksesta seurasi, että moottoriajoneuvon luvattomasta käytöstä epäiltyä ei voitu pidättää tai vangita. Hallitus ehdotti sen vuoksi vuonna 1991 annetussa esityksessä (HE 153/91 vp) pidättämistä koske-

van pääsäännön muuttamista siten, että epäilty voidaan paonvaaran, jälkien peittämisvaaran tai rikosten jatkamisvaaran torjumiseksi pidättää ja vangita, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Eduskunta päätti kuitenkin säilyttää pääsäännön muuttamattomana ja vain lisätä siihen poikkeussäännön, jonka mukaan pidättäminen on mahdollista luvattoman käytön kysymyksessä ollessa, vaikkei teosta säädetty ankarin rangaistus olekaan enemmän kuin yksi vuosi vankeutta. Lakivaliokunta perusteli kantaa mietinnössään (LaVM 1/1992 vp) siten, ”ettei vielä tässä vaiheessa, rikoslakiuudistuksen ensimmäisen vaiheen oltua voimassa yhden vuoden ja muiden uudistusvaiheiden ollessa edelleen valmisteluasteella, ole edellytyksiä arvioida, onko pakkokeinolakia syytä muuttaa hallituksen esittämällä tavalla siten, että rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan säädettyjen edellytysten vallitessa pidättää, milloin rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta.”

Esitutkinta- ja pakkokeinolakien eduskuntakäsittelyn aikana ei rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittävän hallituksen esityksen sisältö ollut vielä tarkoin tiedossa. Esitys annettiin vuoden 1988 valtiopäiville. Rikoslain uudistuksen edettyä nyt pitemmälle kysymys pakkokeinojen käyttämiseen oikeuttavista rangaistusrajoista on otettava uudelleen tarkasteltavaksi, kuten pakkokeinolakia säädettyessä voitiin ennakoita.

Rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäiseen vaiheeseen kuuluva lainsäädäntö (769—843/90) tuli voimaan 1 päivänä tammiukuuta 1991. Kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittävä hallituksen esitys (HE 94/1993 vp) on tällä hetkellä eduskunnan käsiteltävänä. Kokonaisuudistuksen keskeisiin periaatteisiin kuuluvat rikosten selkeä törkeysluokitus ja pyrkimys saattaa eri rikosten rangaistusasteikot vastaamaan entistä paremmin rikosten moitittavuutta ja myös niistä käytännön tuomioistuintoiminnassa tuomittavia rangaistuksia. Rikoslain vielä uudistamattomille osille on tunnusomaista laajojen rangaistusasteikkojen käyttö. Käytännössä rangaistukset tällaisista rikoksista sijoittuvat lähes aina huomattavasti alle asteikon puolivälin.

Rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on lähes kaikkien maiden pakkokeinolainsäädännöissä perinteisesti määrännyt sen, saadaanko jotakin pakkokeinoa käyttää rikoksen selvittä-

misen, oikeudenkäynnin ja rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi. Joskus rikosten enimmäisrangaistuksia on jouduttu korottamaan jopa keinotekoisesti tarpeellisten pakkokeinovaltuuksien saamiseksi. Periaatteena on kuitenkin pidettävä, että rikoksen enimmäisrangaistus määräytyy sen paheksuttavuuden ja haitallisuuden, ei pakkokeinojen käyttömahdollisuuksien perusteella.

Vuonna 1991 uudistetuissa rikoslain luvuissa on luvattoman käytön lisäksi useita säännöksiä, joiden enimmäisrangaistus on vuosi vankeutta. Rikoslain kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittävissä hallituksen esityksessä on toistakymmentä tällaista rangaistussäännöstä. Jatkettaessa rikoslain kokonaisuudistusta tarkoituksena on edelleen pyrkiä tarkistamaan rangaistusasteikkoja siten, että ne paremmin vastaavat käytännössä tuomittavia rangaistuksia. Vastaisuudessakin saattaa osoittautua rikosoikeudellisesti perustelluksi ottaa käyttöön uusia rangaistussäännöksiä, joiden enimmäisrangaistus on vuosi vankeutta. Rikosten enimmäisrangaistusten alentaminen ei kuitenkaan saa johtaa siihen, että pidättämisvaltuuksien puuttumisen vuoksi mahdollisuudet rikosten selvittämiseen vaikeutuvat. Sen vuoksi ehdotetaan pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n 1 momenttia muutettavaksi siten, että rikoksesta epäilty voidaan pidättää paonvaaran, jälkien peittämisvaaran tai rikosten jatkamisvaaran torjumiseksi, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta.

2.2. Tuomitun vangitseminen

Säännökset tuomioistuimen jo vankeusrangaistukseen tuomitseman henkilön vangitsemisesta tai pitämisestä edelleen vangittuna ovat viime vuosikymmeninä muuttuneet usein. Säännöksiä tarkistettiin vuonna 1974 rangaistusten täytäntöönpanoa koskevan lainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä, vuonna 1979 sekä pakkokeinolain voimaan tullessa. Ennen pakkokeinolain voimaantuloa säännökset olivat rikoslain voimaantuloa saaneissa asetuksessa.

Pakkokeinolain voimaantuloon eli vuoden 1988 loppuun saakka tuomitun henkilön vangitsemisen tai vangittuna pitämisen edellytykset määräytyivät tuomitun rangaistuksen mukaan. Ennen vuotta 1974, jolloin Suomessa oli vankeusrangaistuksen ohella käytössä kuritushuo-

nerangaistus, edellytykset vaihtelivat sen mukaan, oliko asianomainen tuomittu kuristus-huoneeseen vai vankeuteen. Varkausrikoksista tuomittujen vangitseminen tai vangittuna pitäminen oli mahdollista väljemmin edellytyksin kuin muista rikoksista tuomittujen.

Vuoden 1974 lainsäädännön mukaan vähintään kahden vuoden vankeusrangaistukseen tuomittu oli vangittava, jollei ollut ilmeistä, ettei vangitsemiseen ole aihetta. Vähintään vuoden mutta alle kahden vuoden vankeusrangaistukseen tuomittu voitiin vangita, jos oli olemassa paon tai todisteiden hävittämisen vaara taikka rikosten jatkamisvaara. Alle yhden vuoden vankeusrangaistukseen tuomittu voitiin sen sijaan vangita vain, jos hänellä ei ollut vakinaista asuinpaikkaa maassa ja oli syytä olettaa hänen pakenevan.

Pian vuoden 1974 jälkeen koettiin ongelmaksi se, että alle vuoden pituisiin vankeusrangaistuksiin tuomitut jäivät usein vapauteen oloissa, joissa heidän elämäntilanteensa oli erittäin epävakaa. Monet tuomitut jatkoivat rikollista toimintaansa ja saattoivat vielä ennen rangaistuslaitokseen joutumistaan saada useitakin alle vuoden pituisia vankeusrangaistuksia. Lakia muutettiin vuonna 1979 niin, että tällaisissa tapauksissa tehtiin selvästi havaittavissa olevan rikoskierteen katkaisemiseksi vangitseminen mahdolliseksi. Lakia muutettiin niin, että alle vuoden pituiseen vankeusrangaistukseen tuomittu saatiin vangita tai pitää vangittuna myös silloin, kun hän oli syyllistynyt lyhyin väliajoin useisiin vankeusrangaistukseen johtaneisiin rikoksiin ja vangitseminen oli tarpeen uuden, vakavuusasteeltaan samanlaisen rikollisen toiminnan estämiseksi.

Pakkokeinolain säätämisen yhteydessä jo rangaistukseen tuomitun henkilön vangitsemisen tai vangittuna pitämisen edellytyksiä koskevat säännökset muuttuivat olennaisesti. Lain 1 luvun 26 §:ssä säädetään, että kun vastaaja tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomioistuimen on 8 §:ssä säädetyn perusteiden päätettävä, onko hänet pidettävä edelleen vangittuna, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai asiasta toisin määrätään. Luvun 8 §:ssä taas säädetään, että rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan 3 §:n 1 momentissa säädetyn edellytyksin vangita, *jos se on tarpeen esitutinnan tai oikeudenkäynnin taikka rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi tai epäillyn rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi*. Edellä mainittuja säännöksiä voi-

daan tulkita ja niitä on myös käytännössä tulkittu siten, että siinäkin tapauksessa, että rikoksen tekijä tuomitaan usean vuoden ehdottomaan vankeusrangaistukseen, vangitseminen edellyttää joko paon tai rikoksen jatkamisen vaaraa.

Oikeusministeriön yhteydessä toimiva rikossenttorjunnan neuvottelukunta on rahalaitos- ja liikeryöstöjä koskevassa raportissaan (oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 7/1993) esittänyt muun muassa, että aseellisesta ryöstöstä ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittu olisi yleensä pidettävä edelleen vangittuna, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa, koska näihin rikoksiin liittyy keskimääräistä suurempi rikollisen toiminnan jatkamisen vaara. Muutenkaan ei voida pitää asianmukaisena, että pitkään ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitun vangittuna pitäminen edellyttää paon tai rikollisen toiminnan jatkamisen vaaraa. Kun tuomittu päästetään vapaalle jalalle odottamaan rangaistuksen täytäntöönpanon alkamista, voi kestää jopa vuoden ennen kuin täytäntöönpano alkaa, jos tuomiosta on valitettu. Rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuuden kannalta ei voi olla eduksi, että törkeästä rikoksesta pitkään vankeusrangaistukseen tuomittu päästetään vapaalle jalalle odottamaan rangaistuksen täytäntöönpanoa. Kun rikoslain 3 luvun 11 §:n mukaan tutkintavankeus luetaan täysimääräisesti hyväksi rangaistusajaksi, täytäntöönpanon lykkäytymisen ei välttämättä ole edes tuomitun etujen mukaista.

Pakkokeinolain 1 luvun 26 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että vähintään kahden vuoden vankeusrangaistukseen tuomittu saataisiin vangita tai pitää edelleen vangittuna riippumatta siitä, onko paon tai rikollisen toiminnan jatkamisen vaaraa. Jos tuomitun rangaistus on vähemmän kuin kaksi vuotta mutta kuitenkin vähintään vuosi vankeutta, tuomitun vangitsemisen edellytyksenä vaadittaisiin sitä vastoin edelleen todennäköisyys, että tuomittu lähtee pakoon tai muuten karttaa rangaistuksen täytäntöönpanoa taikka jatkaa rikollista toimintaa. Todisteiden hävittämisvaaraan ei viitattaisi, koska sitä ei käytännössä tuomion jälkeen enää ole. Alle vuoden pituiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittu voitaisiin vangita tai pitää vangittuna, jos hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa rangaistuksen täytäntöönpanoa. Ehdotus vas-

taa pidättämisen edellytysten porrastusta. Lisäksi tällaiseen rangaistukseen tuomittu saataisiin vangita tai pitää edelleen vangittuna, jos hänet on tuomittu yhdellä tai useammalla päätöksellä vankeusrangaistukseen useista lyhyin väliajoin tehdyistä rikoksista ja vangitseminen on tarpeen vakavuusasteeltaan samanlaisen rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi. Tämä säännös on samansisältöinen kuin rikoslain voimaanpanemisesta annetun asetuksen 30 a §:n 1 momentissa vuosina 1979—1988 ollut niin sanottu rikoskierresäännös.

2.3. Pidättämisestä ilmoittaminen

Kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi toimiva eurooppalainen komitea (CPT) vieraili Suomessa toukokuussa 1993. Komitean käynnistä laaditussa raportissa suositeltiin, että mahdollisuutta poikkeuksellisesti viivyttää vapaudenriiston kohteena olevaa käyttämästä oikeuttaan ilmoittaa vapaudenriistosta sukulaiselle tai kolmannelle osapuolelle tulee rajoittaa selvästi ja viivytykselle tulee asettaa nimenomainen aikaraja. Viivytyksen varalle tulee luoda asianmukaiset oikeusturvan takeet esimerkiksi siten, että viivytykset perusteluineen kirjataan ja niihin vaaditaan ylempään poliisiviranomaisen tai syyttäjän hyväksyntä.

Pakkokeinolain 1 luvun 7 §:n 2 momentissa säädetään pidättämisestä tehtävästä ilmoituksesta pidätetyn omaiselle tai muulle läheiselle. Ilmoitus on tehtävä niin pian kuin siitä ei voi aiheutua erityistä haittaa rikoksen selvittämiseksi. Säännös on kirjoitettu siten, että harkinnan lähtökohdaksi otetaan ilmoittamisesta asian selvittämiseksi mahdollisesti aiheutuva erityinen haitta ja ilmoitusvelvollisuus on sidottu siihen, ettei tällaista haittaa todeta. Näin todetaan Suomen hallituksen vastauksessa komitean raportissa esitettyihin suosituksiin, huomautuksiin ja lisätietoja koskeviin pyyntöihin. Vastauksen mukaan ”säännös voitaisiin kirjoittaa toisin päin; ensin todettaisiin pääsääntönä, että vapaudenmenetyksestä on viipymättä epäillyn pyynnöstä ilmoitettava hänen omaiselleen ja sen jälkeen mainittaisiin ne tärkeät poikkeussyyt, joiden nojalla ilmoittamista voidaan lykätä”. Näin kirjoitettuna säännöksen sanamuoto vastaisi nykyistä paremmin pakkokeinolain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen perusteluja. Perustelujen mukaan

pääsääntönä olisi ilmoittaminen, josta voitaisiin luopua vain erityisestä syystä.

2.4. Verikokeen ottaminen

Pakkokeinolain 5 luvun 9 §:n mukaan henkilöön kohdistuva etsintä jakaantuu henkilöntarkastukseen ja henkilönkatsastukseen. Henkilöntarkastus on sen tutkimista, mitä tarkastettavalla on vaatteissaan tai muuten yllään. Henkilönkatsastuksella taas tarkoitetaan katsastettavan ruumiin tarkastamista, verinäytteen ottamista tai muuta ruumiiseen kohdistuvaa tutkimusta.

Samana luvun 12 §:n 2 momentin mukaan verinäytettä ei saa ottaa eikä muuta lääketieteellistä asiantuntemusta vaativaa tutkimusta suorittaa muu kuin lääkäri. Nyt ehdotetaan, että momentista poistettaisiin siinä oleva viittaus verinäytteen ottamiseen. Momenttiin jäisi kuitenkin säännös, että lääketieteellistä asiantuntemusta vaativan tutkimuksen saa suorittaa vain lääkäri.

Muutoksen tarkoituksena on, että myös muu terveydenhuoltohenkilöstöön kuuluva kuin lääkäri saisi ottaa verinäytteen. Tämä on tarpeen maamme harvaan asutuilla seuduilla, erityisesti Pohjois-Suomessa, jonka terveydenhuoltoviranomaisten ja poliisin aloitteisiin ehdotus tältä osin perustuu. Näillä seuduilla on jouduttu taloudellisista syistä vähentämään lääkärin päivystämistä terveyskeskuksissa. Monissa terveyskeskuksissa, joissa esimerkiksi yöaikaan ei ole lääkäreitä, on kuitenkin sairaanhoitajia, jotka pystyvät ottamaan näytteen. Nykyinen säännös aiheuttaa, että poliisi joutuu viemään yöaikaan liikennejuopumuksesta epäillyn näillä seuduilla jopa satojen kilometrien päähän lähimmän päivystävän lääkärin luo.

Verinäytteen ottaminen terveydenhuollollisessa — ei siis oikeuslääketieteellisessä — tarkoituksessa on perinteisesti kuulunut muille kuin lääkäreille. Se, mitä toimenpiteitä muu terveydenhuoltohenkilöstö saa tehdä ja mitkä toimenpiteet on uskottava pelkästään lääkäreille, määräytyy terveydenhuollossa lääkintälainsäädännön ja lääkintäviranomaisten sen perusteella antamien ohjeiden nojalla. Nämä viranomaiset ovat käydyissä neuvotteluissa ilmaisseet valmiutensa antaa lain muutoksen tultua voimaan ohjeet, joiden mukaan myös eräät muut terveydenhuoltohenkilöstöön kuuluvat kuin lääkärit saisivat ottaa verinäytteen henki-

lönkatsastuksen yhteydessä. He ovat kuitenkin korostaneet, että ehdotetun yleisluonteisemman säännöksen lääketieteellistä asiantuntemusta vaativista toimenpiteistä olisi jäätävä lakiin, koska näin muita tehtäviä voitaisiin siirtää vain perusteellisen harkinnan jälkeen.

Tulevaisuudessa alkoholin nauttimisen toteaminen ja humalatilaa asteen määrittelemisen silloin, kun jonkun epäillään syyllistyneen liikennejuopumukseen, tullaan tekemään lähes kaikissa tapauksissa hengitysilmasta mittamalla. Erityisesti harvaan asuttuja alueita ajatellen nyt ehdotettu säännös on kuitenkin toistaiseksi tarpeellinen.

3. Esityksen vaikutukset

Esityksellä ei ole merkittäviä taloudellisia tai organisatorisia vaikutuksia.

4. Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu virkатыönä oikeusministeriössä. Valmistelun aikana on kuultu sisäasiainministeriötä, keskusrikospoliisia ja tullihallitusta.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

1 luku. Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

1 §. *Jokamiehen kiinniotto-oikeus.* Pykälässä säädetään niin sanotusta jokamiehen kiinniotto-oikeudesta. Jokainen saa ottaa kiinni verksestä tai pakenemasta tavatun rikoksentehtäjän, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta tai jos rikos on lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö tai lievä petos. Kaikki luettelossa mainitut rikokset ovat tiettyjen perusr rikosten lieviä tekemuotoja.

Jokamiehen kiinniotto-oikeus on ulotettu mainittuihin lieviin tekemuotoihin, koska heti rikoksen tapahduttua on usein mahdollonta varmuudella päätellä, mihin törkeysluokkaan teko sijoittuu. Luettelon ottamisella lakiin on myös haluttu estää rangaistusasteikkojen keinotekoista korottamista pelkästään tarpeellisten pakkokeinovaltuuksien saamiseksi.

Pykälän 1 momentin luetteloon ehdotetaan lisättäväksi lievä vahingonteko. Rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäisessä vaiheessa vahingontekorikos jaettiin vastaavalla tavalla kolmeen törkeysasteeseen. Lievälle vahingonteolle on erityisen tunnusomaista, että kiinni saatu tekijä tavataan verksestä esimerkiksi ikkunoita rikkomasta taikka hajottamasta tai töhrimästä muuta omaisuutta.

3 §. *Pidättämisen edellytykset.* Pykälän 1 mo-

mentin 2 kohdassa olevaa pidättämisen edellytysten pääsääntöä ehdotetaan muutettavaksi niin, että rikoksesta todennäköisin syin epäilty voidaan pidättää, milloin rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja lisäksi on olemassa paonvaara, jälkienpeittämisvaara tai rikosten jatkamisvaara. Voimassa olevan lain mukaan edellytetään, että rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin vuosi vankeutta tai että rikos on luvaton käyttö. Viittaus luvattomaan käyttöön ehdotetaan poistettavaksi turhana.

Ilmaisutapa ”rikoksesta säädetty ankarin rangaistus” otettiin käyttöön, kun rikoslain 8 luvun säännökset rikosten vanhentumisesta uudistettiin vuonna 1973. Rikoslain 8 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan rikoksesta säädetyllä kovimmalla eli ankarimmalla rangaistuksella tarkoitetaan sitä rangaistusta, joka tapaukseen sovellettavassa rangaistussäännöksessä on asiassa ilmenevien seikkojen vallitessa tehdystä rikoksesta säädetty enimmäisrangaistukseksi. Tämä säännös soveltuu myös pakkokeinolaissa käytetyn ilmaisun tulkintaohjeeksi. Rikoslain uudistamatta olevassa osassa on vielä joitakin rangaistussäännöksiä, joissa on erityinen rangaistusasteikko sen varalta, että rikos on tehty lieventävien tai raskauttavien asianhaarojen vallitessa. Rikoksesta säädetty ankarin rangaistus määräytyy tällaisen asteikon perusteella vain siinä tapauksessa, että kysymyksessä oleva teko voidaan katsoa tehdyksi tällaisten asian-

haarojen vallitessa. Rikoslainsäädännön uudistustyön yhteydessä tällaisista rangaistusasteikoista on luovuttu.

Pidättämisestä päätettäessä ei liioin oteta huomioon rangaistuksen yleisiä vähentämisperusteita. Jos nuori henkilö syyllistyy luvattomaan käyttöön tai täysi-ikäinen luvattoman käytön yritykseen, kumpikin voidaan tuomita enintään yhdeksäksi kuukaudeksi vankeuteen, joka on luvattoman käytön ensimmäisrangaistus vähennettynä yhdellä neljäsosalla. Sen sijaan pakkokeinojen käyttämisoikeutta harkittaessa rikoksesta säädettyä ankarimpana rangaistuksena pidetään yhtä vuotta vankeutta.

Pakkokeinolain 1 luvun 8 §:n 1 momentin mukaan vangitsemisen edellytykset ovat periaatteessa samat kuin pidättämisen edellytykset. Niinpä rikoksesta epäilty voitaisiin vangita, milloin rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta.

6 §. *Pidättämiseen oikeutettu virkamies.* Pidättämisestä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pidättämiseen oikeutetut virkamiehet luetellaan pakkokeinolain 1 luvun 6 §:ssä. Pykälän 1 kohdassa luetellaan pidättämiseen oikeutetut poliisimiehet. Kohtaan ehdotetaan tehtäväksi poliisihallinnon virkanimikkeiden muutoksia vastaavat tarkistukset.

Pykälän 3 kohdassa luetellaan pidättämiseen oikeutetut tullimiehet. Kohdan nykyisen sanamuodon mukaan niitä ovat tullihallituksen tarkastus- ja valvontaosaston osastopäällikkö ja apulaisosastopäällikkö, valvontatoimiston toimistopäällikkö, tutkintatoimiston toimistopäällikkö, esitutkintatehtävissä toimiva ylitarkastaja ja tullisihteeri sekä tullipiirin tullijohtaja, valvontatoimiston päällikkö ja esitutkintatehtävissä toimiva tullilylitarkastaja.

Tullilaitoksen organisaatio ja virkanimikkeet ovat nyttemmin muuttuneet. Tullihallituksen tarkastus- ja valvontaosasto on muuttunut valvonta- ja tarkastusyksiköksi, jonka päällikkönä on johtaja.

Tullipiirien lukumäärä on vähentynyt kolmestatoista seitsemään. Nykyisin tullipiireissä hoitavat pakkokeinolain 1 luvun 6 §:n 3 kohdassa olevassa, nyttemmin vanhentuneessa pidättämiseen oikeutettujen virkamiesten luettelossa mainittujen virkamiesten tehtäviä tullipiirin päällikkö, valvontatehtävissä toimiva johtaja ja apulaisjohtaja sekä esitutkintatehtävissä toimiva ylitarkastaja ja tullilylitarkastaja.

Pakkokeinolain 1 luvun 6 §:n 3 kohta ehdo-

tetaan muutettavaksi vastaamaan tullilaitoksen nykyistä organisaatiota ja virkanimikkeitä.

7 §. *Ilmoitukset ja kirjaaminen.* Pidättämisestä ilmoittamista koskeva säännös ehdotetaan muutettavaksi siten, että pidättämisestä olisi ilmoitettava viipymättä pidätetyn omaiselle tai muulle läheiselle. Ilmoittamista voitaisiin lykätä vain, jos siitä on erityistä haittaa rikoksen selvittämiseksi. Tällainen syy voi olla esimerkiksi, että ilmoituksen saajaa voidaan epäillä osallisuudesta tutkittavana olevaan rikokseen tai että hän todennäköisesti varoittaa pidätetyn vapaana olevia rikoskumppaneita. Ilmoittamisen lykkäämisestä päättäisi ehdotuksen mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies. Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen (575/88) pidättämisen kirjaamista koskevaa säännöstä on tarkoitus täydentää siten, että myös ilmoituksen lykkäämisen syy kirjataan.

Ilmoittamisen lykkäämiselle ehdotetaan asetettavaksi takaraja. Vaatimus pidätetyn vangitsemisesta on tehtävä viipymättä ja viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamispäivästä ennen kello kahtatoista. Takarajan asettaminen vangitsemisvaatimuksen tekoaikaan saattaisi olla liian lyhyt niihin syihin nähden, joiden perusteella ilmoittamista on lykätty. Tämän vuoksi ehdotetaan, että ilmoitus olisi tehtävä viimeistään silloin, kun tuomioistuin ottaa pidätetyn vangitsemisvaatimuksen käsiteltäväksi. Vangitsemisvaatimus on otettava käsiteltäväksi viimeistään neljän vuorokauden kuluttua kiinniottamisesta. Jos pidätetty vangitaan, hän voi itse olla yhteydessä omaisiinsa ja muihin henkilöihin sen mukaan kuin tutkintavankeudesta annetussa laissa (615/74) on säädetty.

8 §. *Vangitsemisen edellytykset.* Pykälän 1 momentin mukaan rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan vangita saman luvun 3 §:n 1 momentissa säädettyjen edellytyksien, jos se on tarpeen esitutkinnan tai oikeudenkäynnin taikka rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi tai epäillyn rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi. Mainitussa 3 §:n 1 momentissa säädetään pidättämisen edellytyksistä eli molempien pakkokeinojen edellytykset ovat periaatteessa samat.

Pakkokeinolain voimassaoloaikana lain 1 luvun 8 §:n 1 momentin säännöstä, jossa edellytetään, että vangitseminen on tarpeen esitutkinnan, oikeudenkäynnin tai rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi taikka rikosten jatkamisvaaran vuoksi, on tulkittu eräissä tapauksissa epäyhtenäisesti. Lain 1 luvun 3 §:n 1

momentin 1 kohdan mukaan rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää, milloin rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta. Tässä tapauksessa ei vaadita paon vaaraa, todisteiden hävittämiskaavaa tai rikosten jatkamisvaaraa. Sen sijaan lievemmistä rikoksista epäillyn pidättäminen edellyttää pääsäännön mukaan, että jokin tällainen vaara on olemassa. Saman momentin 2 kohdan mukaan pidättäminen on sallitu, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin vuosi vankeutta ja lisäksi on olemassa jokin edellä mainittu vaara.

Ennen pakkokeinolain voimaantuloa mainituista erityisen törkeistä rikoksista epäilty oli pidätettävä ja vangittava, ellei ollut ilmeistä, ettei siihen ollut aihetta. Pakkokeinolain säätämisen yhteydessä tällaisesta ”pakkovangitsemisesta” luovuttiin. Epäillyn pidättäminen ja vangitseminen jätettiin kuitenkin mahdolliseksi silloinkin, kun tällaisen pakkokeinon käyttämisen erityiset edellytykset eli paon vaara, todisteiden hävittämiskaava ja rikosten jatkamisvaara puuttuvat.

Pakkokeinolain voimassa ollessa 1 luvun 8 §:n 1 momentissa olevaa lausetta, joka viittaa esitutkinnan, oikeudenkäynnin ja rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseen sekä rikosten jatkamisvaaran torjumiseen, on, niin kuin yleisperusteluissa todetaan, joskus tulkittu niin, että myös erityisen törkeiden rikosten kysymyksessä ollessa vaaditaan jonkun aikaisemmin mainitun vaaran olemassaoloa. Säännöksessä ei ole tarkoitettu tätä. Sillä pyrittiin korostamaan, että vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä on huolellisesti tutkittava, onko jokin vangitsemisen erityisenä edellytyksenä oleva vaara vielä vangitsemishetkelläkin olemassa, jos rikos on sellainen, että tällaisen vaaran olemassaolo on todella vangitsemisen edellytys. Esimerkiksi todisteiden hävittämisen vaara saattaa olla tuossa vaiheessa jo ohi sen vuoksi, että rikos on saatu jo lähes selvitettyksi.

Mainitun tulkintaepäselvyyden vuoksi pakkokeinolain 1 luvun 8 §:n 1 momentin lopussa oleva rikosprosessin häiriöttömän kulun turvaamiseen ja rikosten jatkamisvaaran torjumiseen viittaava lause, joka muistakaan syistä ei ole välttämätön, ehdotetaan poistettavaksi.

26 §. *Tuomitun vangitseminen.* Pykälän 1 momentin mukaan vangitsemisen edellytykset porastettaisiin sen mukaan, onko tuomittu ehdoton vankeusrangaistus vähintään kaksi vuotta, vähemmän kuin kaksi vuotta mutta vähintään

yksi vuosi vai vähemmän kuin yksi vuosi. Momentin 1 kohdan mukaan vangittuna pitäminen tai vangitseminen ei, toisin kuin 2 kohdan mukaan, edellyttäisi paon tai rikoksen jatkamisen vaaraa.

Momentin 3 kohta koskee toisaalta sitä tilannetta, että tuomitulla ei ole vakinaista asuntoa Suomessa, toisaalta niin sanottua rikoskierrettä. Rikoskierretunnusmerkistöä voitaisiin soveltaa siihen, joka on yhdellä tai useammalla päätöksellä tuomittu vankeusrangaistukseen useista lyhyin väliajoin tehdyistä rikoksista. Päähuomio kiinnitettäisiin näin rikosten lukumäärään ja ajanjaksoon, jonka kuluessa ne on tehty. Rikosten lukumäärän lisäksi tuomioistuimien voisi kiinnittää huomiota tuomitun elämäntilanteeseen yleensä. Säännöstä voidaan soveltaa, kun syytetty tuomitaan useista lyhyin väliajoin tehdyistä rikoksista joko samalla kertaa tai eri kertoina. Viimeksi mainitussa tapauksessa aikaisemmin tuomittujen vankeusrangaistusten ei tarvitse olla ehdottomia. Vangitsemisen tai vangittuna pitämisen rikoskierteen katkaisemiseksi pitää olla tarpeen ”vakavuusasteeltaan samanlaisen rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi”. Pelättävissä olevan rikollisen toiminnan ei siis välttämättä tarvitse olla samannimisen rikoksen uusimista, mutta vakavuusasteen tulee olla sama.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi nykyisen 26 §:n ensimmäisen virkkeen lopussa oleva säännös, jonka mukaan tuomitun vangitseminen pysyy voimassa siihen asti, kun rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai muutoksenhakutuomioistuimien toisin määrää.

28 §. *Vangitun, pidätetyn ja kiinni otetun kohtelu.* Pykälässä on nykyisin viittaussäännös, jonka mukaan vangitun ja pidätetyn käsittelyisestä vankilassa tai muussa laitoksessa säädetään erikseen. Säännökset asiasta sisältyvät tutkintavankeuslakiin (615/74). Tutkintavankeuslain säännöksissä puhutaan tutkintavangista, jolla tarkoitetaan pakkokeinolain nojalla vangittua, mutta lain 19 §:n mukaan myös pidätetyn käsittelyssä on soveltuvin osin noudatettava tämän lain säännöksiä. Lisäksi mainitun 19 §:n 2 momentin mukaan tutkintavankeuslain säännöksiä on soveltuvin osin noudatettava, kun joku on muutoin lain nojalla menettänyt vapautensa.

Nyt ehdotetaan, että pakkokeinolain 1 luvun 28 §:ssä viitattaisiin suoraan tutkintavankeuslakiin. Säännös koskisi ehdotuksen mukaan

myös kiinni otettua. Lisäksi vanhahtava sana "käsittely" ehdotetaan korvattavaksi sanalla "kohtelu".

Pykälään ehdotetaan myös lisättäväksi uusi 2 momentti, jonka mukaan sisäasiainministeriö saisi antaa määräyksiä pidätetyn ja kiinni otetun kohtelusta poliisin tiloissa. Sisäasiainministeriö on antanut perinteisesti ohjeita pidätettyjen kohtelusta. Uusimmat ohjeet annettiin vuonna 1985. Viranomaisten norminanto-oikeutta koskevien säännösten muututtua sisäasiainministeriö kumosi nämä ohjeet 21.2.1990. Vuoden 1991 alusta ne ovat olleet voimassa vain suosituksina.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies totesi oikeusministeriölle 20.8.1993 lähettämässään kirjeessä, että nykyistä tilannetta, jossa pidätettyjen käsittelyohjeet ovat ainoastaan suosituksia, ei voida pitää kiinni otetun ja pidätetyn oikeusturvan kannalta tyydyttävänä. Nykyisin suosituksina voimassa olevissa ohjeissa on monia oikeusturvan kannalta keskeisiä asioita. Ehdotettu valtuutussäännös on tarpeen, jotta ohjeet voitaisiin jälleen saattaa sitoviksi normeiksi.

2 luku. Matkustuskielto

1 §. *Matkustuskiellon edellytykset.* Koska matkustuskieltoa käytetään pidättämisen ja vangitsemisen sijasta, ehdotetaan, että rikoksesta todennäköisin syin epäilty saataisiin määrätä pidättämisen tai vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, milloin rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja lisäksi on olemassa paonvaara tai rikosten jatkamisvaara.

2 §. *Matkustuskiellon sisältö.* Matkustuskieltoa käytetään pidättämistä ja vangitsemista korvaavana lievempänä pakkokeinona. Se on osoittautunut käyttökelpoiseksi esimerkiksi nuorten rikoksentehtäjäin ja rikokseen satunnaisesti syyllistyneiden kysymyksessä ollessa.

Matkustuskieltoon määrätty ei saa pakkokeinolain 2 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan poistua päätöksessä mainitulta paikkakunnalta tai alueelta, jollei hänelle ole annettu siihen päätöksessä lupaa työssäkäynnin tai muun vastaavan syyn vuoksi taikka jollei matkustuskiellosta päättävä viranomainen anna tärkeästä syystä tilapäistä poistumislupaa. Matkustuskieltoa voidaan vielä tehostaa saman pykälän 2 momentissa mainituilla tehosteilla (velvollisuus olla tiettyinä aikoina tavattavissa asunnossaan

tai työpaikallaan, ilmoittautumisvelvollisuus taikka velvollisuus oleskella laitoksessa tai sairaalassa, jossa hän on tai jonne hänet otetaan). Jos matkustuskieltoon määrätty rikkoo määräyksiä, hänet voidaan pidättää tai vangita.

Joissakin tapauksissa alue, jolta matkustuskieltoon määrätty ei saa poistua on määritelty hyvin tarkasti ja niin, että se käsittää esimerkiksi vain osan tietyn kunnan alueesta. Näin on voitu myös estää matkustuskieltoon määrättyä menemästä paikkoihin, missä hän voi helposti esimerkiksi sortua jatkamaan rikollista toimintaa. Joissakin erityistapauksissa tietty alueellinen liikkumiskielto voi olla paikallaan. Esimerkiksi satamassa tapahtuneista ja satamille tyyppillisistä rikoksista epäiltyä pitäisi voida tarvittaessa estää menemästä matkustuskiellossa ollessaan satama-alueille. Pakkokeinolain 2 luvun 2 §:n 1 momenttiin ehdotetaankin otettavaksi säännös, jonka mukaan matkustuskieltoon määrättyä voitaisiin myös kieltää oleskelmasta tai liikkumasta tietyllä päätöksessä mainitulla alueella.

5 luku. Etsintä

1 §. *Kotietsinnän edellytykset.* Eduskunnan vastauksesta hallituksen esitykseen 66/1988 vp, jossa pykälän 1 momentin lopussa olevaan luetteloon lisättiin viittaus väärennysaineiston tai väärän rahan hallussapitoon, jäi vahingossa pois säännöksessä ollut viittaus väkivaltakuvausten levittämiseen. Momenttiin ehdotetaan nyt palautettavaksi maininta tästä rikoksesta.

12 §. *Henkilöön kohdistuvan etsinnän toimitaminen.* Pykälän 2 momentista poistettaisiin verikokeen ottamista koskeva maininta, jolloin verikokeen voisi ottaa myös muu terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluva kuin lääkäri. Tarkoituksena on, että hallinnollisilla ohjeilla määrättäisiin, ketkä saavat ottaa verikokeen.

2. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan välittömästi sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

pakkokeinolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/87) 1 luvun 1 §:n 1 momentti, 3 §:n 1 momentin 2 kohta, 6 §:n 1 ja 3 kohta, 7 §:n 2 momentti, 8 §:n 1 momentti sekä 26 ja 28 §, 2 luvun 1 § ja 2 §:n 1 momentti sekä 5 luvun 1 §:n 1 momentti ja 12 §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 1 luvun 1 §:n 1 momentti ja 5 luvun 1 §:n 1 momentti 24 päivänä elokuuta 1990 annetussa laissa (772/90), 1 luvun 3 §:n 1 momentin 2 kohta ja 2 luvun 1 § 27 päivänä maaliskuuta 1992 annetussa laissa (271/92) sekä 1 luvun 6 §:n 1 ja 3 kohta 29 päivänä joulukuuta 1988 annetussa laissa (1258/88), seuraavasti:

1 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

1 §

Jokamiehen kiinniotto-oikeus

Jokainen saa ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksentehtäjän, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta tai rikos on lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö, lievä vahingonteko tai lievä petos.

3 §

Pidättämisen edellytykset

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää:

2) jos rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn olojen tai muiden seikkojen perusteella on todennäköistä, että hän:

a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;

b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; taikka

c) jatkaa rikollista toimintaa;

6 §

Pidättämiseen oikeutettu virkamies

Pidättämisestä päättää *pidättämiseen oikeutettu virkamies*. Pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä ovat:

1) poliisiylijohtaja, poliisijohtaja, poliisiylitarkastaja, lääninpoliisineuvos, apulaispoliisitarkastaja, lääninylikomisario, lääninkomisario, nimismies, apulaisnimismies, poliisimestari, apulaispoliisimestari, ulkomaalaisyksikön toimistonjohtaja, keskusrikospoliisin päällikkö ja apulaispäällikkö, keskusrikospoliisin tutkintatoimiston toimistopäällikkö ja kansainvälisten asioiden toimiston toimistopäällikkö, suojelupoliisin päällikkö ja suojelupoliisin toimintayksikön päällikkönä toimiva osastopäällikkö, rikosylitarkastaja, rikostarkastaja, rikosylikomisario, ylikomisario, rikoskomisario ja komisario;

3) tullihallituksen valvonta- ja tarkastusyksikön johtaja, valvontatoimiston ja tutkintatoimiston päällikkö, esitutkintatehtävissä toimiva ylitarkastaja ja tullisihteeri sekä tullipiirin päällikkö, valvontatehtävissä toimiva johtaja ja apulaisjohtaja sekä esitutkintatehtävissä toimiva ylitarkastaja ja tulliylylitarkastaja; sekä

7 §

Ilmoitukset ja kirjaaminen

Pidättämisestä on viipymättä ilmoitettava pidätetyn osoituksen mukaan hänen omaiselleen tai muulle läheiselleen. Jos siitä on erityistä haittaa rikoksen selvittämiseksi, ilmoittamista voidaan lykätä enintään siihen saakka, kun tuomioistuin ottaa pidätettyä koskevan vangitsemisvaatimuksen käsiteltäväksi. Ilmoitusta ei kuitenkaan saa ilman erityistä syytä tehdä vastoin pidätetyn tahtoa. Ilmoittamisen lykkäämisestä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies.

8 §

Vangitsemisen edellytykset

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan 3 §:n 1 momentissa säädetyin edellytyksin vangita.

26 §

Tuomitun vangitseminen

Tuomioistuin saa määrätä ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitun vangittavaksi tai pidettäväksi edelleen vangittuna, jos:

1) tuomittu rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta;

2) tuomittu rangaistus on vähemmän kuin kaksi mutta vähintään yksi vuosi vankeutta ja on todennäköistä, että tuomittu:

a) lähtee pakoon tai muuten karttaa rangaistuksen täytäntöönpanoa; tai

b) jatkaa rikollista toimintaa;

3) tuomittu rangaistus on vähemmän kuin yksi vuosi vankeutta ja:

a) tuomitulla ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa rangaistuksen täytäntöönpanoa; tai

b) hänet on tuomittu yhdellä tai useammalla päätöksellä vankeusrangaistukseen useista lyhyin väliajoin suoritetuista rikoksista ja vangitseminen on tarpeen vakavuusasteeltaan samanlaisen rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi.

Päätös tuomitun vangitsemisesta on voimassa siihen asti, kun rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai muutoksenhakutuomioistuin toisin päättää.

28 §

Vangitun, pidätetyn ja kiinni otetun kohtelu

Vangitun, pidätetyn ja kiinni otetun kohtelusta vankilassa tai muussa laitoksessa säädetään tutkintavankeudesta annetussa laissa (615/74).

Sisäasiainministeriö saa antaa määräyksiä pidätetyn ja kiinni otetun kohtelusta poliisin tiloissa.

2 luku

Matkustuskielto

1 §

Matkustuskiellon edellytykset

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan määrätä pidättämisen tai vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn olojen taikka muiden seikkojen perusteella on todennäköistä, että hän:

1) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa; tai

2) jatkaa rikollista toimintaa.

2 §

Matkustuskiellon sisältö

Matkustuskieltoon määrätty ei saa poistua päätöksessä mainitulta paikkakunnalta tai alueelta. Häntä voidaan myös kieltää oleskelemasta tai liikkumasta tietyllä päätöksessä mainitulla alueella. Päätöksessä voidaan kuitenkin antaa lupa poistua siinä määrätyltä paikkakunnalta tai alueelta työssäkäyntiä varten tai muusta siihen rinnastettavasta syystä. Matkustuskiellosta päättävä viranomainen saa antaa tärkeästä syystä tilapäisen poistumisluvan.

5 luku

Etsintä

1 §

Kotietsinnän edellytykset

Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, saadaan rakennuk-

sessä, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai kulkuneuvossa toimittaa kotietsintä takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. Kotietsintä saadaan toimittaa myös, jos epäilyn kohteena oleva rikos on väkivaltakuvauksen levittäminen, väärennysaineiston tai väärän rahan hallussapito taikka henkilörekisteriin tunkeutuminen.

12 §

Henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittaminen

Lääketieteellistä asiantuntemusta vaativan tutkimuksen saa suorittaa vain lääkäri.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

Helsingissä 23 päivänä syyskuuta 1994

Tasavallan Presidentti
MARTTI AHTISAARI

Oikeusministeri *Anneli Jäätteenmäki*

Laki

pakkokeinolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/87) 1 luvun 1 §:n 1 momentti, 3 §:n 1 momentin 2 kohta, 6 §:n 1 ja 3 kohta, 7 §:n 2 momentti, 8 §:n 1 momentti sekä 26 ja 28 §, 2 luvun 1 § ja 2 §:n 1 momentti sekä 5 luvun 1 §:n 1 momentti ja 12 §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 1 luvun 1 §:n 1 momentti ja 5 luvun 1 §:n 1 momentti 24 päivänä elokuuta 1990 annetussa laissa (772/90), 1 luvun 3 §:n 1 momentin 2 kohta ja 2 luvun 1 § 27 päivänä maaliskuuta 1992 annetussa laissa (271/92) sekä 1 luvun 6 §:n 1 ja 3 kohta 29 päivänä joulukuuta 1988 annetussa laissa (1258/88), seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

Kiinniottaminen

1 §

Jokamiehen kiinniotto-oikeus

Jokainen saa ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksentehtäjän, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta tai jos rikos on lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö tai lievä petos.

1 §

Jokamiehen kiinniotto-oikeus

Jokainen saa ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksentehtäjän, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta tai rikos on lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö, *lievä vahingonteko* tai lievä petos.

Pidättäminen

3 §

Pidättämisen edellytykset

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää:

2) jos rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin vuosi vankeutta *tai jos rikos on luvaton käyttö* ja epäillyn olojen tai muiden seikkojen perusteella on todennäköistä, että hän:

a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;

b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä

2) jos rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on *vähintään* vuosi vankeutta ja epäillyn olojen tai muiden seikkojen perusteella on todennäköistä, että hän:

a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;

b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä

Voimassa oleva laki

todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todista-
jaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikos-
kumppaniinsa; taikka

c) jatkaa rikollista toimintaa;

6 §

Pidättämiseen oikeutettu virkamies

Pidättämisestä päättää *pidättämiseen oikeu-
tettu virkamies*. Pidättämiseen oikeutettuja vir-
kamiehiä ovat:

1) poliisiylijohtaja, poliisiylitarkastaja, *sisä-
asiainministeriön poliisiosaston poliisitoimiston
ylitarkastaja*, poliisitarkastaja, apulaispoliisitar-
kastaja, lääninkomisario, *Ahvenanmaan maa-
kunnan poliisipäällikkö*, nimismies, apulaisni-
mismies, poliisimestari, apulaispoliisimestari,
passiosaston johtaja, *passiosaston passitoimiston
ja ulkomaalaistoimiston toimistonjohtaja*, kes-
kusrikospoliisin päällikkö ja apulaispäällikkö,
keskusrikospoliisin tutkintatoimiston toimisto-
päällikkö ja Interpol-toimiston toimistopäällik-
kö, suojelupoliisin päällikkö ja apulaispäällik-
kö, *liikkuvan poliisin päällikkö ja apulaispääl-
likkö*, rikosylitarkastaja, rikostarkastaja, ri-
kosylikomisario, ylikomisario, rikoskomisario
ja komisario;

3) tullihallituksen tarkastus- ja valvontaos-
aston osastopäällikkö ja apulaisosastopäällikkö,
valvontatoimiston toimistopäällikkö, *tutkinta-
toimiston toimistopäällikkö*, esitutkintatehtävissä
toimiva ylitarkastaja ja tullisihteeri sekä
tullipiirin tullijohtaja, valvontatoimiston pääl-
likkö ja esitutkintatehtävissä toimiva tulliylitar-
kastaja; sekä

Ehdotus

todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todista-
jaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikos-
kumppaniinsa; taikka

c) jatkaa rikollista toimintaa;

6 §

Pidättämiseen oikeutettu virkamies

Pidättämisestä päättää *pidättämiseen oikeu-
tettu virkamies*. Pidättämiseen oikeutettuja vir-
kamiehiä ovat:

1) poliisiylijohtaja, *poliisijohtaja*, poliisiylitar-
kastaja, *lääninpoliisineuvos*, apulaispoliisitar-
kastaja, *lääninylikomisario*, lääninkomisario,
nimismies, apulaisnimismies, poliisimestari,
apulaispoliisimestari, *ulkomaalaisyksikön toi-
mistonjohtaja*, keskusrikospoliisin päällikkö ja
apulaispäällikkö, keskusrikospoliisin tutkinta-
toimiston toimistopäällikkö ja *kansainvälisten
asioiden toimiston toimistopäällikkö*, suojelupo-
liisin päällikkö ja *suojelupoliisin toimintayksi-
kön päällikkönä toimiva osastopäällikkö*, ri-
kosylitarkastaja, rikostarkastaja, rikosyliko-
misario, ylikomisario, rikoskomisario ja komi-
sario;

3) tullihallituksen *valvonta- ja tarkastusyksik-
kön johtaja*, valvontatoimiston ja *tutkintatoi-
miston päällikkö*, esitutkintatehtävissä toimiva
ylitarkastaja ja tullisihteeri sekä tullipiirin *pääl-
likkö*, *valvontatehtävissä toimiva johtaja ja apu-
laisjohtaja* sekä esitutkintatehtävissä toimiva
ylitarkastaja ja tulliylitarkastaja; sekä

7 §

Ilmoitukset ja kirjaaminen

Pidättämisestä on ilmoitettava pidätetyn
osoituksen mukaan hänen omaiselleen ja muul-
le läheiselleen niin pian kuin siitä ei voi
aiheutua erityistä haittaa rikoksen selvittämi-
selle. Ilmoitusta ei kuitenkaan saa ilman eri-
tyistä syytä tehdä vastoin pidätetyn tahtoa.

Pidättämisestä on *viipymättä* ilmoitettava pi-
dätetyn osoituksen mukaan hänen omaiselleen
tai muulle läheiselleen. *Jos siitä on erityistä
haittaa rikoksen selvittämiselle, ilmoittamista
voidaan lykätä enintään siihen saakka, kun
tuomioistuin ottaa pidätettyä koskevan vangitse-
misvaatimuksen käsiteltäväksi*. Ilmoitusta ei
kuitenkaan saa ilman erityistä syytä tehdä

Voimassa oleva laki

Ehdotus

vastoin pidätetyn tahtoa. Ilmoittamisen lykkäämisestä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies.

8 §

Vangitsemisen edellytykset

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan 3 §:n 1 momentissa säädetyn edellytyksin vangita, jos se on tarpeen esitutinnan tai oikeudenkäynnin taikka rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi tai epäillyn rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi.

Vangitseminen

8 §

Vangitsemisen edellytykset

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan 3 §:n 1 momentissa säädetyn edellytyksin vangita.

26 §

Tuomitun vangitseminen

Kun vangittu vastaaja tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomioistuimen on 8 §:ssä säädetyn perustein päätettävä, onko hänet pidettävä edelleen vangittuna, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai asiasta toisin määrätään. Vastaavin edellytyksin tuomioistuin voi syyttäjän tai asianomistajan vaatuksesta määrätä vapaana olevan vastaajan vangittavaksi.

26 §

Tuomitun vangitseminen

Tuomioistuin saa määrätä ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitun vangittavaksi tai pidettäväksi edelleen vangittuna, jos:

1) tuomittu rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta;

2) tuomittu rangaistus on vähemmän kuin kaksi mutta vähintään yksi vuosi vankeutta ja on todennäköistä, että tuomittu:

a) lähtee pakoon tai muuten karttaa rangaistuksen täytäntöönpanoa; tai

b) jatkaa rikollista toimintaa;

3) tuomittu rangaistus on vähemmän kuin yksi vuosi vankeutta ja:

a) tuomitulla ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa rangaistuksen täytäntöönpanoa; tai

b) hänet on tuomittu yhdellä tai useammalla päätöksellä vankeusrangaistukseen useista lyhyin väliajoin suoritetuista rikoksista ja vangitseminen on tarpeen vakavuusasteeltaan samanlaisen rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi.

Päätös tuomitun vangitsemisesta on voimassa siihen asti, kun rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai muutoksenhakutuomioistuin toisin päättää.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Täydentäviä säännöksiä

28 §

Vangitun ja pidätetyn käsittely

Vangitun ja pidätetyn käsittelemisestä vankilassa tai muussa laitoksessa säädetään erikseen.

28 §

Vangitun, pidätetyn ja kiinni otetun kohtelu

Vangitun, pidätetyn ja kiinni otetun kohtelusta vankilassa tai muussa laitoksessa säädetään tutkintavankeudesta annetussa laissa (615/74).

Sisäasiainministeriö saa antaa määräyksiä pidätetyn ja kiinni otetun kohtelusta poliisin tiloissa.

2 luku

Matkustuskielto

1 §

Matkustuskiellon edellytykset

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan määrätä pidättämisen tai vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin vuosi vankeutta tai jos rikos on huvaton käyttö ja epäillyn olojen taikka muiden seikkojen perusteella on todennäköistä, että hän:

1) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa; tai

2) jatkaa rikollista toimintaa.

2 §

Matkustuskiellon sisältö

Matkustuskieltoon määrätty ei saa poistua päätöksessä mainitulta paikkakunnalta tai alueelta. Päätöksessä voidaan kuitenkin antaa lupa poistua tältä paikkakunnalta tai alueelta työssäkäyntiä varten tai muusta siihen rinnastettavasta syystä. Matkustuskiellosta päättävä viranomainen saa antaa tärkeästä syystä tilapäisen poistumisluvan.

1 §

Matkustuskiellon edellytykset

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan määrätä pidättämisen tai vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn olojen taikka muiden seikkojen perusteella on todennäköistä, että hän:

1) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa; tai

2) jatkaa rikollista toimintaa.

2 §

Matkustuskiellon sisältö

Matkustuskieltoon määrätty ei saa poistua päätöksessä mainitulta paikkakunnalta tai alueelta. Häntä voidaan myös kieltää oleskelemasta tai liikkumasta tietyllä päätöksessä mainitulla alueella. Päätöksessä voidaan kuitenkin antaa lupa poistua siinä määrättyltä paikkakunnalta tai alueelta työssäkäyntiä varten tai muusta siihen rinnastettavasta syystä. Matkustuskiellosta päättävä viranomainen saa antaa tärkeästä syystä tilapäisen poistumisluvan.

5 luku

Etsintä

Paikkaan kohdistuva etsintä

1 §

Kotietsinnän edellytykset

Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta

1 §

Kotietsinnän edellytykset

Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta

Voimassa oleva laki

säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, saadaan rakennuksessa, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai kulkuneuvossa toimittaa kotietsintä takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. Kotietsintä saadaan toimittaa myös, jos epäilyn kohteena oleva rikos on väärennysaineiston tai väärän rahan hallussapito taikka henkilörekisteriin tunkeutuminen.

Ehdotus

säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, saadaan rakennuksessa, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai kulkuneuvossa toimittaa kotietsintä takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. Kotietsintä saadaan toimittaa myös, jos epäilyn kohteena oleva rikos on *väkivaltakuvauksen levittäminen*, väärennysaineiston tai väärän rahan hallussapito taikka henkilörekisteriin tunkeutuminen.

*Henkilöön kohdistuva etsintä**12 §**Henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittaminen*

Verinäytettä ei saa ottaa eikä muuta lääketieteellistä asiantuntemusta vaativaa tutkimusta suorittaa muu kuin lääkäri.

Lääketieteellistä asiantuntemusta vaativan tutkimuksen saa suorittaa vain lääkäri.

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 _____ .*

